

УДК 271.2(477):316.422:[159.9+32+34]
DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2026.1/34>

Стоцький Я. В.

<https://orcid.org/0000-0003-0429-8740>

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ПОЛІТИЧНИХ І ЮРИДИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЦЕСУ ТРАНСФОРМАЦІЙ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ІЗ УПЦ МП ДО ПЦУ

У статті детально досліджено і проаналізовано відповідні законодавчі статті діючого законодавства, які регулюють алгоритми переходу релігійних організацій, які керуються державою, яка здійснює агресію проти України. У нашому психологічному, політичному та юридичному аналізі це стосується Російської православної церкви (РПЦ) і афілійованою з нею Українською православною церквою московського патріархату (УПЦ МП). Висвітлено позицію органів державної влади у цій гострій конфліктній ситуації. Акцентовано й на політично-психологічну соціалізацію вірян православних конфесій, з метою виявлення джерел політично-релігійної орієнтованості, їхньої самосвідомості, самототожності, ідентичності. Розкрито причини міжконфесійного протистояння між вірянами УПЦ МП і ПЦУ. Проаналізовано деякі основні правові механізми, в контексті відповідних статей Закону України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» від 20 серпня 2024 року, який векторує і безпосередньо відноситься до релігійних організацій УПЦ МП. Розкрито процедури їхньої заборони та відповідні наслідки. Водночас, передбачено їхню можливу тріадну дію, тобто тих громад, які в даний час це у стадії роздумів щодо переходу, зокрема, які приймуть рішення переходити в ПЦУ, других, які відійдуть від УПЦ МП, але будуть діяти без статусу юридичної особи, тобто позбудуться афілійованості із РПЦ і третіх – які й надалі залишатимуться ще якийсь час у лоні УПЦ МП. Проаналізовано їхні психологічні та політичні мотиви. Також висвітлено і роз'яснено відповідні правові положення статті 8 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року, які стосуються статусу релігійних організацій – релігійних громад, які діють, як із статусом юридичної особи, так і тих, які такого статусу не мають, але мають право на легальну діяльність.

Ключові слова: релігійні організації, релігійні громади, психологічно-політичні відносини, переходи, закон, самосвідомість, ідентичність.

Постановка проблеми полягає на тому, щоб всебічно, а саме психологічно-політологічно проаналізувати юридичні особливості як переходу, так і непереходу релігійних громад із УПЦ МП в ПЦУ та розкрити правові механізми таких конфесійних трансформацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжконфесійні трансформації та міжконфесійні конфлікти в українських православних спільнотах, у контексті психологічно-політологічному та юридичному, широко висвітлюються в роки незалежності України в різних наукових виданнях. Наведу прізвиська хоча б тих науковців, які входять у зазначені в бібліографії збірники. Так у збірнику наукових статей «Русский мир» Кирила не для України» [8] подано наукові статті, де авторами є: А. Колодний, К. Вергелес, Л. Филипович,

В. Шевченко, О. Недавня, О. Саган, П. Павленко, С. Здіорук та інші, які всебічно висвітлюють небезпеку ідеології і пропаганди «русского міра» як для православ'я в Україні, так і для українського суспільства, його самобутності та національної ідентичності і, зрештою, незалежності нашої держави. Таку ж проблему, але під кутом етнорелігійної ідентичності, її становлення і розвитку в сучасній Україні та впливу релігійного чинника на український народ і національне становлення нашої держави розкрито у колективній монографії «Релігія і нація в суспільному житті України і світу» [7], деякими науковцями із вищезазначеного збірника, а також вченими: В. Єленським, В. Матвеевим, М. Бабієм і П. Яроцьким. Та необхідно відмітити, що ці наукові дослідження не стосуються 2024–2025 років, бо проведені раніше, до вступу

© Стоцький Я. В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

у дію Закону України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» коли досліджувана проблема набула конкретного юридичного, психологічного і політичного змісту. Її, поки-що, через засоби масової інформації доносять і активно роз'яснюють українському суспільству В. Єленський, О. Саган, Л. Филипович та низка інших релігієзнавців, політологів, психологів.

Постановка завдання. Метою статті є полі-векторно дослідити, на основі детермінізму, психологічно-політологічні особливості проблеми трансформації (або нетрансформації) релігійних організацій (громад) УПЦ МП до ПЦУ на підставі діючого законодавства України на сучасному етапі і як дана проблема стосується свідомості й ідентичності вірян та впливає на консолідацію нашого суспільства і безпеку нашої країни.

Виклад основного матеріалу. Конфесійні трансформації у психологічно-юридичному контексті дуже багатогранні та складні. Якщо розглядати їх під психологічним кутом то, так чи інакше, йдеться про конверсію, тобто про навернення під яким трактують його «як радикальну зміну поглядів, поведінки, життєво важливих цінностей, пов'язану з приходом до нової віри або ж зі свідомим і глибоким заглибленням у вже раніше сприйняту віру» [5, с. 293]. У контексті останньої причини, то трансформація вірян і духовенства із УПЦ МП в ПЦУ не є зміною їхньої християнської православної віри ні в догматичному змісті, ні в обрядовому. Але буде певне переформатування: літургія, святі таїнства, обряди уже звучатимуть рідною українською мовою, а не суржилом так званим церковно-слов'янським. І ще, перехід на григоріанський церковний календар залишається добровільним тощо. Щодо зазначеної конфесійної трансформації, то йдеться про юридичну і організаційну підпорядкованість, утвердження власної ідентичності, тобто всієї повноти, українськості, а саме – розриву із московським патріархатом, російською православно-державною традицією, «руським міром», почасти й з проросійським політичним світоглядом і антиукраїнською діяльністю, в багатьох випадках, навіть диверсійно-підривною. Існують різні мотиви релігійної конверсії: інтелектуальні, емоційні, містичні, світоглядні, так само, як і є різні наслідки таких навернень: відчуття раптового зростання, відновлення єдності свого Я, піддання й віддання, зміни в розумінні сенсу життя, зміна життєвої орієнтації. У контексті останнього наслідку, о. Юзеф Макселон наводить алегорію дороги. «Навернений звертає з попереднього шляху, оскільки, йдучи ним, він до цього часу не лише

не відчував задоволення, але й не бачив перспективи. Іншими словами, в явищі (такого – Я. С.) навернення, маємо відмову від дороги, яка веде до фальшивих цінностей, і повернення до цінностей реальних, гідних людини» [5, с. 297], у нашому значенні – відмови від усього проросійського, ворожого і навернення до українського, до своєї національної ідентичності. Це важливо, бо більшість вірян і духовенства УПЦ МП за національними походженням є українцями.

У даній ситуації важливим фактором є глибоке усвідомлення власної самосвідомості і самоідентифікації щодо національної і релігійної приналежності. Ці критерії суттєво впливають на вибір і мету конкретних дій. І такі внутрішні умови особистості визначають її рішення, наприклад, перехід із УПЦ МП в ПЦУ, або неперехід. На це впливають особисті психологічні риси із врахуванням вищезазначених. Тобто, така конфесійна трансформація чи нетрансформація має бути реальною, об'єктивною. І тоді особа радикально і практично діє, щоб досягнути своєї мети або залишається у консервативному стані чи, навіть, чинить опір тим, котрі прагнуть реалізувати протилежну мету. А мета досягається тоді, коли проаналізовано необхідні способи її реалізації. І, якщо це особисте збігається із груповим, тобто релігійної громади (організації), то звідси й відповідні її дії щодо зазначеного конфесійного переходу чи непереходу на що, до речі, ще й впливають такі зовнішні умови: норми, прийняті як в конфесійному (парафії, єпархії, митрополії) середовищі, так і в суспільному (регіональні, загальноукраїнські); оточення, яке панує в громаді та може впливати на дії індивіда щодо його рішення переходу чи непереходу; глибина активної практикуючої релігійності із безсумнівним сприйняттям віровчення, догматики, канонічності, обрядів, святих таїнств тощо; ідеологічно-політична заангажованість у суспільні процеси країни та ставлення до них. Таким чином, сумарно йдеться як про індивідуальну самоідентифікацію, так і про конфесійну ідентифікацію релігійної організації – парафії, єпархії, митрополії, Церкви. Але також необхідно зазначити, що: «Процес ідентифікації, зокрема індивіда, можна розглядати як його своєрідну соціалізацію, усвідомлення ним власної групової (у нашому контексті – парафіяльної – Я. С.) належності, визнання й інтеріоризації норм, базових цінностей, смислів буття, традицій цієї спільноти і переведення їх у площину власних переконань та життєвої практики... Етнічна й релігійна ідентичність (в особистісному вимірі)

можуть збігатися і складати певну етноконфесійну ідентичність. А можуть і не збігатися» [7, с. 208]. І у груповому, парафіяльному вимірі, такі процеси ідентичні та характерні у даний час в українському соціумі, саме в православному. Та необхідно, зазначити, що не завжди етнічна приналежність збігається з віросповідною чи конфесійною. Наприклад, та більшість українців, які є вірянами УПЦ МП не усі, далеко не усі, перейшли в ПЦУ і, навіть дехто із них, у парафіяльному вимірі, спільно із своїм парафіяльним духовенством чинять опір тим своїм парафіянам, які вирішили приєднатися до ПЦУ. Таким чином, створюючи не тільки міжконфесійну напругу, конфлікт, але й суспільну, що дезінтегрує загальну всеукраїнську консолідацію, єдність, що є архіважливим у наш час російсько-української війни. Але такі конфлікти на конфесійному ґрунті в контексті трансформації присутні в українському соціумі й вони осмислені та, навіть, є проявом жорстоких дій вірян УПЦ МП проти вірян ПЦУ, які перейшли із УПЦ МП, особливо це проявляється щодо володіння храмами. Такі міжконфесійні конфлікти в Україні, на жаль, не поодинокі. І така внутрішньодержавна проблема є небезпечною, бо дестабілізує у політичному, психологічному, релігійному і соціальному вимірі безпеку нашої країни. Власне для її захисту і був прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» від 20 серпня 2024 року.

У преамбулі зазначено, що цей Закон ухвалений, тому що росія здійснює збройну агресію проти України, підтримку їй надає Російська православна церква, а її релігійні організації в Україні здійснюють різні протиправні дії у нашій країні чим «створюють загрозу національній та громадській безпеці, правам і свободам громадян України» [1, с. 3]. Такі антиукраїнські релігійні організації є юридично підпорядковані УПЦ МП, яка є сателітом РПЦ та афілійована з нею.

У Статті 1 цього Закону зазначено, що його не слід сприймати як обмеження релігійної свободи, втручання у здійснення різних релігійних практик, обрядів чи, загалом, у конфесійне віровчення. У Статті 2 щодо діяльності іноземних релігійних організацій, які діють в Україні, зокрема, говориться, що вони можуть проводити свою релігійну діяльність, якщо вона не шкодить громадській і національній безпеці, моралі, здоров'ю, свободам і правам інших осіб. Але, якщо діяльність таких організацій супроводжується публічними виступами чи іншими діями їхніх очільників

проти України і вони підтримують збройну агресію росії проти нашої держави, то їхня діяльність підлягає забороні. А також на них поширюється заборона, якщо такі релігійні організації знаходяться в державі, яка проводить збройну агресію проти України або тимчасово окупувала нашу територію. Стаття 3 цього Закону ще чіткіше визначає діяльність яких іноземних релігійних організацій в Україні заборонена і чому, про що свідчить частина 1: «Зважаючи на те, що Російська православна церква є ідеологічним продовженням режиму держави-агресора, співучасницею воєнних злочинів та злочинів проти людяності, що вчиняються від імені Російської Федерації та ідеології «русского міра», діяльність в Україні Російської православної церкви заборонена» [Там само]. І хоча ні в цій статті, ні в усіх 5-ти статтях цього Закону не сказано про УПЦ МП, але на практиці її діяльність підпорядкована РПЦ московського патріархату, а тому, логічно, що, якщо її дії співпадають із Статтею 2, то її релігійні організації та їхнє духовенство не мають права проводити в Україні таку релігійну діяльність, бо вона є загрозою національній безпеці нашої держави.

Стаття 5 розкриває, що діяльність релігійної організації, яка пропагує ідеологію «русского міра» забороняється. Про це зазначається у частині 1: «Використання релігійних організацій для пропаганди ідеології «русского міра», у тому числі популяризації такої ідеології у будь-який спосіб та / або будь-якими засобами, що суперечить інтересам національної громадської безпеки, територіальної цілісності України, забороняється» [Там само]. Це стосується й осіб, які діють від імені таких організацій. Відповідні державні органи контролюють і збирають факти такої протиправної діяльності, а також враховують висновки релігійнознавчої експертизи. І таких фактів в останні роки є достатньо, що, відповідно, і є підставою для кримінального провадження та передання справи до суду, який і виносить судові рішення (вирок). Такі процесуальні дії поширено здійснюються в Україні, що свідчить про інформаційну російську експансію саме через релігійні канали, тобто через митрополію, єпархії, парафії, монастирі УПЦ МП. Загалом, загрози національній безпеці України від сателітів московського православ'я у нашій країні фіксуються у політичній, економічній, соціальній, військовій, інформаційній сферах.

Тому й враховується, що «православ'я в росії стало не звичайною релігією, яка лише задовольняє потреби віруючих у сфері свободи совісті,

а перетворилося на своєрідну ідеологію із значним вклиненням у державний сектор аж до виконання державницьких функцій... Фактично відбулося банальне зрощення політичних та релігійних чинників...» [8, с. 91]. Тобто, РПЦ як і в роки московського князівства, російської імперії, Радянського Союзу (сталінізму, хрущовщини, брежнєвізму), так і у теперішній путінській росії всіяко використовується державною владою для реалізації її зовнішньої імперської політики.

І це не тільки пропаганда ідеології «русского міра», але реальна підривна діяльність духовенства УПЦ МП проти України, яка активізувалася в останні роки після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Так, за таку діяльність вже «понад 300 кліриків УПЦ МП сьогодні отримували підозри про злочин. І вже більше 70 засуджено за державну зраду і деякі навіть поміняні на наших військовослужбовців» [2]. А з цього випливає, що духовна опіка над своїми вірянами є прикриттям для багатьох ієрархів і священників УПЦ МП їхньої диверсійної діяльності, звідси політизація цієї церкви, антиукраїнська діяльність. Але, якщо обмежити та врешті припинити пропаганду «русского міра» і вихолостити проросійську політизацію із свідомості вірян і духовенства УПЦ МП та заблокувати її зв'язки з РПЦ, на що й направлений вищезгаданий Закон, то є шанси, нехай повільно, але активніше, ніж зараз, процес трансформації парафій із УПЦ МП в ПЦУ буде динамічнішим. Все це залежить ще й від того наскільки глибоко в свідомості цих вірян і духовенства вкорінилася ідеологія «русского міра» в усій її полігранності. Процес такої конфесійної трансформації, по суті, не тільки юридичний, організаційний, політичний, але, що дуже важливо – психологічно важкий і, напевно, визначальний, бо йдеться про свідомість і самосвідомість особистості. Тому його необхідно сприймати як тактичний, так і стратегічний, який може реалізуватися аж у наступних поколіннях. ПЦУ своєю відповідною пропагандистсько-просвітницькою діяльністю могла б цей процес активізувати, але щось такого не спостерігається.

Але у парафіях (релігійних організаціях) УПЦ МП на даний час складається тріадна ситуація: одна їхня частина переходить в ПЦУ; друга – ще вагається і залишається в структурі УПЦ МП; третя – відходить від УПЦ МП, але не переходить в ПЦУ та офіційно й надалі продовжує свою релігійну діяльність на віросповідній традиції московського православ'я без, начебто, легального зв'язку із ним, без афілійованості. У даному

випадку вирішальна роль належить парафіяльному духовенству, наскільки вони відмовилися від зв'язків з УПЦ МП, чи й надалі продовжують, але латентно, залежати у своїй діяльності від неї. І, власне, таких останніх громад у перспективі може бути значна кількість, бо цьому дозволяє діюче законодавство. Так, у статті 8 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року, зокрема говориться, що: «Повідомлення державних органів про утворення релігійної громади не є обов'язковим». Тобто, легально вийшовши із УПЦ МП, щоб позбутися афілійованості із РПЦ московського патріархату та не приєднуючись до УПЦ, вони втрачають статус юридичної особи, але мають право діяти без такого статусу. Або набути такий статусу незалежності і від УПЦ МП, і від ПЦУ, тобто легально діяти як окрема самоврядна, юридична релігійна організація. Практика цього Закону така, що усі права та наявність у релігійних громад відокремленого майна і коштів визначають їх відповідну незалежність у вирішенні своїх внутрішніх церковних та майнових питань. Виконуючи свої права релігійні громади зобов'язані дотримуватися вимог чинного законодавства і правопорядку. До речі, такі вимоги стосуються не тільки релігійних громад, які утворилися вищезазначеним чином і діють без повідомлення державних органів, тобто незареєструвавшись, але й тих релігійних громад, які отримали права юридичної особи.

Важливим є те, що релігійна громада повинна бути діючою релігійною організацією, тобто виконувати свою основну мету – колективне задоволення релігійних потреб.

У даному контексті статистика свідчить, що станом на 16 грудня 2025 року за даними Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) УПЦ МП налічувала 12576 релігійних організацій (громад), із них у ПЦУ перейшли 1934 громади, що становить 15,38 відсотки. Найбільше громад (у відсотковому вимірі) перейшли в таких областях: Львівська – із 74 громад УПЦ МП 41 громада перейшла в ПЦУ, що становить 55,41%; Івано-Франківській, відповідно – 32 – 17 – 53,13%; Хмельницькій – 998 – 401 – 40,18%; Київській – 658 – 261 – 39,67%; Тернопільській – 116 – 44 – 37,93%; Волинській – 671 – 224 – 33,38%; Житомирській – 687 – 204 – 29,69%; Чернівецькій – 305 – 82 – 26,89%; Черкаській – 461 – 115 – 24,95%; Вінницькій – 943 – 222 – 23,54% [4].

Від 1 до 10 відсотків громад перейшли в таких областях: Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Херсонській та у м. Київ.

Не відбулися переходи у Луганській області, Автономній Республіці Крим та Севастопольській міській раді (адміністративно-географічний контекст) [Там само].

У середньому, із 2018 року по 2025 включно, щороку в ПЦУ переходила 241 громада УПЦ МП. Найбільше таких релігійних громад перейшло під юрисдикцію ПЦУ з квітня по червень 2022 року, сумарно – 437. Напевно, імпульсом такої активної конфесійної трансформації було повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого того ж року, що стало поштовхом для зростання патріотичної консолідації народу України і такою антиросійською позицією і дією.

Загалом, ПЦУ за різними даними налічує понад 8 тисяч релігійних громад. Це число має певні розбіжності, так, як зазначає професор Олександр Саган, що «ще в минулому році Предстоятель церкви (Епіфаній – Я. С.) сказав, що в ПЦУ понад 9000 громад» [2], але за офіційними статистичними даними, станом на 1 січня 2025 року ПЦУ налічувала 8511 релігійну організацію [6] і не зазначається скільки із них мають статус юридичної особи чи діють без такого статусу і є ще в процесі реєстрації, тобто набуття статусу юридичної особи.

Напевно, ієрархія ПЦУ сподівалася на значно чисельнішу кількість громад, які перейшли б під її юрисдикцію у зазначені роки. Але цього не відбулося і поки-що не відбувається, бо фактор «руського міра» глибоко засів у свідомість вірян УПЦ МП середнього і старшого покоління. Тож, можна сподіватися на теперішнє молоде покоління, яке здійснить таку конфесійну трансформацію в ПЦУ, але не в теперішніх роках, а пізніше,

в наступних десятиліттях. Але як і тепер, так і у майбутньому, ПЦУ повинна проводити делікатну полівекторну просвітницьку роботу, щоб схилити вірян на свій український бік, без примусу, але системно і тонко-наполегливо, тоді переходитимуть щороку не 241 громади, а значно більше. Враховуючи стан, який є в православ'ї України, то її вірянам, а саме УПЦ МП, необхідно активніше пройти цей період власної самоідентифікації, політичної самосвідомості, щоб у загальноукраїнському вимірі долучитися до відродження національної духовності та громадянського патріотизму. І це демократичний процес, законодавчо обґрунтований, який враховує сучасні реалії як політичні, так і психологічні, без будь-яких утисків УПЦ МП органами державної влади та розрахований на українську патріотичну свідомість її ієрархів, парафіяльне і чернече духовенство й вірян.

Висновки. Отож, й надалі актуальним залишається аспект віднаходження релігійною особою, як складової релігійної громади, надійних, правильних, правдивих орієнтирів ціннісного збалансованого життя та мірил відмежування істинної духовності від її квазіформ, наприклад, проросійських релігійно-політичних, які сприяють зростанню психологічної напруги в контексті міжконфесійних конфліктів в українському соціумі. Залишається сподіватися, що Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» зміцнить українське суспільство й очистить його від антиукраїнських як зовнішніх, так і внутрішніх впливів, бо це безпосередньо стосується захисту національної безпеки України.

Список літератури:

1. Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 49. С. 3. Ст. 290.
2. Моргун І. «Московська церква боїться ставати церквою»: релігієзнавець Олександр Саган. Інтерв'ю від 4 листопада 2025 року. Суспільне Тернопіль.
3. Москаленко В. В. Соціальна психологія. Київ : Центр навч. літер., 2005. 624 с.
4. Перехід церковних громад до ПЦУ / uk.wikipedia.org/wiki (дата звернення: 21.12.2025).
5. Психологія. З викладом основ психології релігії / під ред. о. Юзефа Макселона ; пер. з пол. Т. Чорновіл. Львів : Свічадо, 1998. 320 с.
6. Пузир О. [Facebook.com/Alexp2002/posts](https://www.facebook.com/Alexp2002/posts) (дата звернення: 21.12.2025).
7. Релігія і нація в суспільному житті України й світу / за ред. Л. О. Филипович. Київ : Наукова думка, 2006. 286 с.
8. «Русский мир» Кирила не для України. Збірка наук. статей / за ред. проф. А. Колодного. Київ : УАР, 2014. 343 с.

Stotckyi Ya. V. PSYCHOLOGICAL DISCUSSION OF THE POLITICAL AND LEGAL ASPECTS OF THE TRANSFORMATION PROCESS OF RELIGIOUS ORGANIZATIONS FROM THE UOC-MP TO THE OCU

The article examines and analyzes in detail the relevant articles of current legislation governing the algorithms for the transition of religious organizations controlled by a state that is committing aggression against Ukraine. In our psychological, political, and legal analysis, this concerns the Russian Orthodox Church (ROC) and the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate (UOC MP) affiliated with it. The position of state authorities in this acute conflict situation is highlighted. Emphasis is placed on the political and psychological socialization of believers of Orthodox denominations, with the aim of identifying the sources of their political and religious orientation, self-awareness, self-identity, and identity. The causes of interfaith confrontation between believers of the UOC-MP and the OCU are revealed. Some of the main legal mechanisms are analyzed in the context of the relevant articles of the Law of Ukraine “On the Protection of the Constitutional Order in the Sphere of Religious Organizations” of August 20, 2024, which is directed at and directly relates to the religious organizations of the UOC-MP. The procedures for their prohibition and the corresponding consequences are revealed. At the same time, their possible triadic action is envisaged, i.e., those communities that are currently still considering the transition, in particular; those that will decide to join the OCU, others that will leave the UOC-MP but will operate without legal entity status, i.e., they will lose their affiliation with the ROC, and still others that will remain within the UOC-MP for some time. Their psychological and political motives are analyzed. The relevant legal provisions of Article 8 of the Law of Ukraine “On Freedom of Conscience and Religious Organizations” of April 23, 1991, concerning the status of religious organizations – religious communities that operate both with the status of a legal entity and those that do not have such status but have the right to legal activity – are also highlighted and explained. but have the right to operate legally.

Keywords: *religious organizations, religious communities, psychological and political relations, transitions, law, self-awareness, identity.*

Дата першого надходження статті до видання: 08.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026